

La magnitud de tragèdia (1989)

Visat núm. 1
(gener 2006)

per Matthew Tree

Durant ben bé dues dècades, una de les meves il·lusions més persistents era convertir-me en el traductor de Quim Monzó. Hi havia diversos motius per aquesta dèria, el més important dels quals era purament personal: volia que l'únic amic anglès amb qui parlava de llibres, incloent-hi tots els de Monzó, pogués per fi llegir-los.

Perquè l'obra de Monzó, tot i haver aparegut al llarg dels anys en txec, rus, romanès, portuguès, noruec, neerlandès, japonès, italià, hongarès, hebreu, gallec, francès, finlandès, espanyol, eslovè, suec, danès, basc i alemany, no havia estat mai publicada a la Gran Bretanya (als Estats Units, sí: el 1984, Ballantine Books va treure *O'Clock*, un recull breu de contes traduïts per Mary Ann Newman).

Quan, per fi, *The Enormity of the Tragedy* va aparèixer a les llibreries britàniques el mes de juny de 2007, en una traducció excel·lent de Peter Bush, a mi, ja no m'importava gens ni mica no haver pogut ser jo qui traduís Monzó, perquè a aquelles altures ja havia llançat la tovallola, convençut que a Monzó, la porta britànica li estava hermèticament tancada pels segles dels segles. De manera que, en veure que havia estat un altre que havia aconseguit obrir la porta una mica, em fa faltar temps per donar-li l'enhorabona.

D'altra banda, el mateix Monzó sempre havia mantingut una actitud entre estoica i despreocupada envers el silenci eixordador de les editorials angleses. El 1997, quan li va preguntar un periodista de la revista online *The Barcelona Review* per què la seva obra mai no s'havia publicat al Regne Unit, Monzó va respondre amb un lacònic «suposo que no els deu interessar».

Potser tenia raó. Crec, fins i tot, que hi ha una explicació probable per aquesta manca d'interès anglès, una explicació que ens remunta al 1986, l'any en què s'anuncia l'èxit de la candidatura de Barcelona als Jocs Olímpics. De cop, Barcelona entra a formar part d'aquell club exclusiu de ciutats europees que són de mirada obligatòria per a tothom que vol fer veure que coneix món, sobretot a Anglaterra, on Barcelona esdevé, amb escreix, la *city trip* més popular. D'aleshores ençà, els britànics comencen a cultivar una visió pintoresca de Barcelona (abans, no n'havien tingut cap, de visió) molts d'ells s'afecten a determinades novel·les de determinats autors barcelonins —*La ciudad de los prodigios* (1986) d'Eduardo Mendoza, *La sombra del viento* (2001) de Carlos Ruiz Zafón, entre d'altres—, que ofereixen una imatge entranyablement material, gairebé cinematogràfica, de la ciutat, amb unes històries farcides de descripcions segons certs costums, llocs i barcelonins, més o menys típics, fins al punt que hi ha moments en què semblen una mena de llibres de viatges novel·lats; ideals, això sí, per a un públic estranger que vol «conèixer» una urbs que, entre ells, està molt de moda.

L'obra de Monzó és, evidentment, a les antípodes d'aquesta mena de costumisme encobert. La ciutat on va néixer l'autor gairebé no surt en els seus llibres; o, més ben dit, hi és present però no *sobresurt* de la manera que ho fan les novel·les esmentades. Així, doncs, una novel·la com *La magnitud de la tragèdia*, en què no hi ha cap descripció física o ambiental de Barcelona, senzillament no encaixava amb les expectatives, diguem-ne, turístic-literàries dels lectors anglesos.

Vaig sentir, doncs, una barreja de sorpresa, alleujament i felicitat aliena quan em vaig assabentar de la publicació de *The Enormity of the Tragedy* a Londres. Cal destacar que l'editorial Peter Owen Publishers, tot i ser relativament petita, encara gaudeix d'un prestigi considerable (entre els autors de la casa, hi ha Mishima, Dalí, Gide, Cocteau, Colette i la parella Bowles). A més a més, la traducció és, tal com ja hem indicat, de moltíssima qualitat. Monzó és un autor dur de traduir, a causa, entre d'altres coses, d'un estil entre lapidari i col·loquial, *sui generis*, que té nombrosos cops amagats, en part perquè juga amb les idiosincràsies específiques de la llengua catalana fins al punt que es fa gairebé impossible trobar-ne equivalents. Per tant una traducció mediocre o maldestra o fins i tot regular, en el cas concret de Monzó hauria resultat un petit desastre i, alhora, hauria escanyat la seva reputació anglesa just en el mateix moment d'aparèixer.

Per sort, això no ha estat pas així. Sense anar més lluny, en el diari *The Independent*, el crític Michael Eade va descriure *The Enormity of the Tragedy* com a «hilarant i tràgica» i va subratllar l'originalitat del llibre i «l'habilitat formidable» de l'autor.

Cal afegir, que una de les editorials més importants dels Estats Units, Viking Penguin, s'ha interessat pels drets nord-americans de *The Enormity of the Tragedy*, i es preveu que a Anglaterra, aviat es traduiran dos

títols més de Monzó: la novel·la *Benzina* i el nou recull de contes *Mil cretins*. Atès que, en donar a conèixer la qualitat excepcional del Monzó contista en la ressenya abans esmentada, Michael Eaude va afirmar que es tractava «d'un dels millors contistes del món, sense exageració», segurament aquest fet també podria influir perquè, tard o d'hora, es publiquessin els *86 contes*. Aquest llibre que, sens dubte, consagraria Monzó en el món angloparlant i faria possible, de retruc, una certa normalització de l'estatus de la literatura catalana en l'àmbit internacional (és a dir: aquesta deixaria de ser considerada com a «rural» o «provinciana», «nacionalista» o «aïllada», o bé «feta per autors que han optat per ser peixos grossos en un estany petit», per esmentar alguns dels tòpics sobre la literatura escrita en català que encara pul·lulen pels caps de bona part dels periodistes estrangers del ram).

En fi, hi ha moltes raons per creure que la publicació de Monzó a Anglaterra no és cap anècdota, sinó el començament d'una introducció progressiva i persistent, cada vegada més, d'autors catalans en el mercat europeu i mundial, del qual han estat exclosos durant massa temps —fet gairebé imperdonable— i per unes raons que no han estat precisament literàries.

De fet, ja hi ha una primera, petita, prova d'aquesta «reinscripció», si teclegem les paraules *The Enormity of the Tragedy* al cercador de la botiga online Amazon, aquesta automàticament recomana dos llibres més: *Under the Dust* de Jordi Coca i *O'Clock*, aquell petit recull de contes monzonians publicat l'any 1984 per Ballantine Books, ara rescatat d'un oblit que semblava que havia de ser etern.

